

UDK (UDC): 37.000.34:930.253(497.6)
Tipologija: 1.09 Objavljeni strokovni prispevek na konferenci
Category: 1.09 Published Professional Conference Contribution

Andrej Rodinis*, Dušan Vržina**

PROPISI O STRUČNIM ZVANJIMA I OBRAZOVANJE I USAVRŠAVANJE KADRA U BOSNI I HERCEGOVINI

Izvlaček:

Predpisi o strokovnih nazivih ter izobraževanje in izpopolnjevanje arhivskih delavcev v Bosni in Hercegovini

Arhivska služba Bosne in Hercegovine je začela delovati po drugi svetovni vojni, ko je bil ustanovljen Arhiv Bosne in Hercegovine (1947), v petdesetih letih prejšnjega stoletja pa so bili formirani še mestni in pokrajinski arhivi. Arhive že od samega začetka delovanja pestijo številni problemi, ki so jih reševali bolj ali manj uspešno. Največja problema, ki sta še danes zelo pereča, sta nenehno pomanjkanje števila strokovno usposobljenih arhivistov in pomanjkljive možnosti za izobraževanje. V Bosni in Hercegovini ni bil nikoli uveljavljen red, načrtovan sistem strokovnega izobraževanja arhivistov. Le-ti so se izobraževali na tečajih, ki so bili pogosto organizirani v drugih krajih, in kot danes, na strokovnih posvetovanjih. Kadrovska zasedenost arhivske službe v Bosni in Hercegovini je trenutno neprimerna, veljavni sistem pridobivanja strokovnih nazivov pa je potrebno uskladiti in izpopolniti.

Ključne besede:

arhivi, arhivistika, arhivski delavci, arhivsko izobraževanje, arhivski nazivi.

Abstract:

Regulation on Professional Titles and Education of Archival Staff in Bosnia and Herzegovina

Archival service in Bosnia and Herzegovina was established and organized after the Second World War by the establishment of the Archives of Bosnia and Herzegovina (1947) and later town and regional archives in the fifties. From the very beginning, the archival service faced many complicated problems, which it solved more or less successfully. One of the biggest, present still today, is a constant lack of professional archival staff and insufficient possibilities for education. There has never been an organized, planned system of educating professional archival staff in Bosnia and Herzegovina. Archival staff has been educated through professional courses and as today, at professional conferences. The actual staff status of the archival service in Bosnia and Herzegovina is unsatisfactory; the existing system of gaining professional knowledge should be harmonized and innovated.

Key words:

archives, archival theory and practice, archival staff, archival education, archival knowledge.

Stručan kadar osnovni je uslov za uspešno obavljanje arhivističkih zadaća, kako u arhivima, tako i izvan njih, u registraturama. Izazovi pred arhivistima sve su složeniji i kao takvi zahtijevaju multidisciplinarni kadar i naglašavaju potrebu

* Dr. sc. Andrej Rodinis, arhivist, Arhiv Bosne i Hercegovine, Ulica Reisa Đemaludina Čauševića 6, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina.

** Dušan Vržina, prof, zamjenik direktora, Arhiv Bosne i Hercegovine, Ulica Reisa Đemaludina Čauševića 6, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina.

kontinuiranog stručnog usavršavanja. Naročito sve brži razvoj informacijskih tehnologija u posljednje je vrijeme pred arhiviste postavio nove izazove i dileme, o čemu najbolje govore i iskustva s posljednje konferencije Okrugloga stola arhiva (CITRA), održane u novembru 2009. na Malti. Nesumnjivo, edukacija i permanentno stručno usavršavanje arhivskih kadrova treba biti stalna, isplaniran proces, usaglašen s potrebama i specifičnostima arhivske službe.

Arhivska služba u Bosni i Hercegovini započinje 1947. godine i za prethodnih više od šest desetljeća može istaknuti znakovite uspjehe. S druge strane, kroz čitav svoj razvoj arhivska služba Bosne i Hercegovine bila je bremenita problemima, među kojima je jedan od osnovnih bio upravo kadrovski problem.

Ponajprije, broj kadrova u arhivskoj struci nikad nije bio na zadovoljavajućoj visini, što se značajno, u negativnom smislu, odrazilo na sve segmente stručnog rada arhiva. 1960. godine, na primjer, cijela arhivska služba imala je tek 10 arhivista, od kojih većina nije imala položen stručni ispit.¹ Deset godina poslije, od 85 uposlenih, 60 je bilo uposleno na stručnim poslovima (71%).² Koncem 1975. godine, od 100 uposlenih, 65 je bilo stručnih djelatnika (65%).³

Odnos stručnih i drugih uposlenika u arhivskoj službi i 1991. godine bio je približan: 107 naprema 40, odnosno 73:27%,⁴ ali podatak da je arhivska služba Bosne i Hercegovine, prema projiciranim potrebama i normativima i tada trebala 148 djelatnika, tj. dvostruko više, najbolje govori o konstantno nezadovoljavajućem kadrovskom stanju, odnosno da niti u jednom trenutku svoga razvoja, arhivska služba nije imala kadrovsku situaciju blizu optimalne. S ovim u vezi, obzirom na izraženo tradicionalno gledište na arhiviste ponajprije kao na historičare, treba istaknuti da niti tendencija da zbog neprijeporne i neraskidive veze arhiva i historiografije u arhivima rade historičari nije bila ostvarena, jer je 1988. u svim arhivima u Bosni i Hercegovini bilo uposleno oko 35 historičara, što je predstavljalo manje od 25% od ukupnog broja.⁵

U takvoj situaciji, postojeći arhivski djelatnici u prošlosti, kao i danas, obavljali su različite poslove, što je u potpunoj suprotnosti s ekonomičnim i racionalnim korištenjem stručnog kadra, kako je to još na V međunarodnom kongresu arhiva istaknuo ugledni arhivist Johannes Papritz,⁶ a obzirom na intenzivan rad na preuzimanju arhivske građe, tačnije činjenicu da je prirast građe nemjerljivo veći od dinamike u radu na sređivanju i obradi arhivske građe, ovo je pitanje postalo još akutnije.

Na kraju krajeva, pitanje kadrovske slike arhivske službe povlači i pitanje zakonskih obaveza kad je riječ o funkcioniranju jedne arhivske ustanove: Primjerice, *Pravilnikom o uslovima za osnivanje i početak rada arhiva*,⁷ pet uposlenika kao

---

¹ Kadrovi u arhivima Bosne i Hercegovine, *Arhivist*, god. XII, sv. 1, Beograd 1962, str. 264. Podatak s Osme redovne skupštine Društva arhivskih radnika BiH od 29. septembra 1962. u Doboju.

² Slavko Mićanović: „20 godina arhivske službe u BiH“, *Glasnika arhiva i Društva arhivskih radnika BiH*, VII, Sarajevo 1967, 12. Autor navodi potrebu za šezdeset djelatnika s visokom stručnom spremom.

³ Lemana Tadić: Stanje kadrova i neka iskustva u planiranju kadrova arhivske službe u SR BiH, *Arhivist*, god. XXVII, sv. 1, Beograd 1977, str. 260-264.

⁴ Vladimir Jerić: *Standardi i normativi za arhivsku djelatnost BiH*, Sarajevo 1991, str. 109.

⁵ *Arhiv Bosne i Hercegovine (ABH)*, br. 010-50/1988; podaci za savjetovanje historičara o zastupljenosti historičara u organima i ustanovama u SR BiH.

⁶ *Izlaganje Johannesa Papritza na V međunarodnom kongresu arhiva u Bruxellesu 1964: Savremeni metodi sređivanja arhivske građe nastale pre 1800. godine*; *Arhivist*, god. XIV, sv. 1-2, Beograd 1964, str. 46.

⁷ *Sl. list SR BiH*, br. 37/1988.

minimum s kojim bi arhiv započeo rad i mogao funkcionirati, iako od toga tri visoke spreme, teško je moglo biti zadovoljavajuće za jedan arhiv, a praksa je pokazivala da neki novoosnovani arhivi u osamdesetim godinama tu obavezu nisu ispunjavali na početku svog rada.

O nedostatku kadrova ilustrativno govori činjenica o čestom angažmanu honorarnih djelatnika u arhivima,⁸ ali je za potrebe ovog izlaganja korisno istaknuti da se radilo o ljudima s iskustvom u pisarnicama i uopšte upravi, sa znanjem jezika, pa i pisma (konkretno gotičke paleografije) kojim je starija građa pisana, što govori o specifičnim potrebama koje treba ugrađivati u sisteme obrazovanja i usavršavanja kadra. S druge strane, izvan arhiva, situacija je bila teža u pogledu kadra koji je vodio brigu o budućoj arhivskoj građi, ne samo zbog toga što je u malom broju registratura bila određena posebna osoba za brigu o građi, već što osoblje nije na odgovarajući način educirano.

Bez obzira na poslovičan nedostatak (visoko)kvalificiranog kadra i činjenicu o fluktuaciji kadra u arhivskoj službi, potrebno je govoriti o kadrovskoj politici u arhivskoj službi, o sistemu obrazovanja i usavršavanja kadra, pa i o samom *stvaranju* arhivskog kadra. Jasno utvrđene pretpostavke na ovom planu trebaju poslužiti za dugoročno utvrđivanje kadrovske slike, a danas, nakon ratne kataklizme i zastoja u razvoju, i za vraćanje dostojanstva marginaliziranoj arhivskoj službi.

Kad govorimo o potrebi osposobljavanja i uopšte *stvaranja* kadra za arhive, sigurno je da bismo odmah posegnuli za idealnim rješenjem: izgradnjom visokoškolskog programa, studija arhivistike, pa i za postdiplomskim studijima. U prošlosti, obzirom na tendenciju da se arhivisti obrazuju kao arhivisti-historičari,⁹ zabilježena su brojna nastojanja za uvođenjem nastave arhivistike pri katedrama za historiju, ali nikad nije razvijen studij, kakav je primjerice studij informacijskih znanosti na zagrebačkom sveučilištu.

Jedini dugoročniji sistem obrazovanja kadra za arhive u Bosni i Hercegovini bilo je srednjoškolsko obrazovanje pri usmjerenim srednjim školama u Sarajevu i Banja Luci osamdesetih godina prošlog stoljeća, organizirano ponajprije radi stvaranja kadra za rad u registraturama, a sa slabim učinkom u konačnici. U sklopu ovog programa, u trećem razredu sticana su znanja opštih pojmova iz arhivistike, dok se u četvrtom učilo nešto više o obradi arhivske građe, informativnim sredstvima, osnovama pomoćnih historijskih znanosti, restauracije i konzervacije, kancelarijskog poslovanja i informatike.

Za devet godina, zaključno sa školskom 1989/90. godinom iškolovano je 26 arhivskih manipulanata i 146 arhivskih tehničara,¹⁰ no stvarni rezultati nisu bili zadovoljavajući, jer se veoma mali broj učenika poslije zaposlio u registraturama.¹¹ S druge strane, nezaobilazno je spomenuti da se u prošlosti arhivski kadar u Bosni i Hercegovini obrazovao i usavršavao na tečajevima izvan Bosne i Hercegovine. U

⁸ Kasim Isović: *O nekim pitanjima i iskustvima u radu na sređivanju arhivske građe u Arhivu Bosne i Hercegovine; Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH, IV-V, Sarajevo 1964-65, str. 36.*

⁹ Franjo Biljan: „Odgovori na upitnike za kongresne referate“; *Arhivist, god. X, sv. 3-4, Beograd 1960, 91.*

¹⁰ Krunoslava Lovrenović-Zeba: „Prosvjetna djelatnost arhiva“; *Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH, XXXI/1991, Sarajevo 1991, 161-162.*

¹¹ *Ove pokušaje srednjoškolskoga programa za arhivski kadar u Hrvatskoj Marijan Rastić ocjenjuje ovako: „Učenici su završavali srednju školu - smjer „Arhivist“ i dobijali takvo zvanje. Obično su učenici tog usmjerenja odlazili na neki studij, a oni koji su željeli raditi u arhivima s tim zvanjem i znanjem, praktično su bili početnici. Treba spomenuti da u nastavi, u najvećem broju slučajeva, nisu sudjelovali arhivski djelatnici, a stvarna praktična nastava nije ni provedena“ (Marijan Rastić: „Oblici izobrazbe arhivista u Hrvatskoj“; *Arhivski vjesnik, br. 40, Zagreb 1997, 52).**

stručnoj literaturi, kao »prvi pokušaj da se u našoj zemlji formiraju kvalifikovani stručnjaci za arhivsku službu«¹² ocjenjuje se sedmomjesečni tečaj održan 1950. godine u Dubrovniku. Predmeti s tečaja: latinska i ćiriljska paleografija; diplomatika s hronologijom, sfragistikom i heraldikom; arhivistika; latinski i talijanski jezik; razvoj državnog i pravnog uređenja zemalja FNRJ; dijalektički i historijski materijalizam; osnove političke ekonomije i historija naroda FNRJ trebali su biti program paleografsko-arhivističke škole, koju je u to vrijeme zagovarao Jorjo Tadić. Nedugo potom, u Beogradu je 1952. godine pokrenut Viši arhivistički tečaj.

Program ovog ispita obuhvaćao je arhivistiku, diplomatiku, paleografiju (sva tri predmeta s praktičnim vježbama), historijsku geografiju, državno i pravno uređenje FNRJ, izvore za historiju jugoslavenskih naroda i naučni rad s izborima, latinski jezik i strani jezik po izboru (francuski, njemački, talijanski, mađarski ili turski). Na kraju tečaja predviđen je završni ispit, pred koji je potrebno izraditi pismeni rad iz arhivistike.

Ovo obrazovanje i usavršavanje bilo je uvjetovano i finansijskim mogućnostima pojedinih arhiva, no u svakom slučaju početkom osamdesetih godina arhivistički tečaj u Srbiji završilo je 14 djelatnika iz Bosne i Hercegovine: 6 arhivista i 8 arhivskih tehničara.¹³ Naravno, izuzetnu ulogu u osposobljavanju i obrazovanju kadra u BiH ima Društvo arhivskih radnika, koje konstatira da su stručna savjetovanja jedini vid obrazovanja arhivskih radnika.¹⁴

Kad je riječ o *stvaranju kadra* unutar struke, na čemu je težište ovoga izlaganja, može se reći da su, formalno, od samoga početka arhivske službe u Bosni i Hercegovini, bila regulirana pitanja stručnih zvanja u struci. Moglo bi se reći da je najrazrađenije pitanje u tadašnjem arhivskom zakonodavstvu bilo pitanje stručnog osoblja, jer su nizom propisa na saveznoj razini, prenesenim u Bosnu i Hercegovinu, utvrđena zvanja bibliotekarsko-arhivističke struke. Kroz propise je postavljena i regulativa o stručnim kvalifikacijama za svako pojedino zvanje, kao i pitanje stručnih ispita. *Osnovnom uredbom o bibliotekarsko-arhivističkoj struci*¹⁵ ustanovljena su zvanja mlađeg arhivista, arhivista i višeg arhivista, a naknadno je uvedeno i zvanje arhivskog tehničara.¹⁶

U skladu s *Osnovnom uredbom*, 1949. godine donesen je i *Pravilnik o pripravnničkom stažu, stručnim ispitima i kursevima za savezne službenike bibliotekarsko-arhivističke struke*,¹⁷ kojim su propisana znanja kojima moraju ovladati arhivski tehničar i mlađi arhivist: arhivski tehničar morao je posjedovati znanje osnova historije, arhivskog poslovanja, te čuvanja i konzerviranja arhivske građe, a mlađi arhivist, uz navedeno, i pomoćnih historijskih znanosti i stranog jezika. Ovi će propisi biti na snazi do 1960. godine, odnosno donošenja *Pravilnika o*

---

¹² Jorjo Tadić: „O potrebi osnivanja paleografsko-arhivističke škole“; *Arhivist*, god. I, sv. 2, maj-avgust, Beograd 1951, 59. Treba, međutim reći da je pri Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti već 1948. godine započeo paleografsko-arhivistički tečaj, s programom koji se od navedenog razlikovao tek po nastavi iz konzervacije i restauracije, odnosno što nije imao predavanja iz društvenoga uređenja i sl.

¹³ Matko Kovačević: *Stručna zvanja i stručno osposobljavanje radnika i pripravnika u Bosni i Hercegovini*, *Arhivist*, god. XXXIII, sv. 1-2, Beograd 1983, str. 183.

¹⁴ Mirjana Bibić: *Izveštaj o radu Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine za period juni 1979-juni 1983*, *Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH*, god. XXIII-XIV, Sarajevo 1983-84, str. 285.

¹⁵ *Sl. list NRBiH*, br. 43/1947.

¹⁶ *Naredba o uvođenju novog zvanja »arhivski tehničar« i o ukidanju pripravničke službe za zvanje »bibliotekar« u bibliotekarsko-arhivističkoj struci*; *Sl. list NRBiH*, br. 17/1948.

¹⁷ *Sl. list FNRJ*, br. 18/1949. Za provedbu *Pravilnika* doneseno je posebno Uputstvo (*Sl. list FNRJ*, br. 5/1950).

*ispitima službenika u oblasti kulture.*¹⁸ U Bosni i Hercegovini, prva komisija za polaganje ispita za arhivske pomoćnike i arhiviste formirana je tek 1955. godine,¹⁹ a u skladu s odredbama važećeg pravilnika iz 1949. godine, ispitni predmeti bili su: pomoćne historijske znanosti, historija, arhivistika, mikrosnimanje i konzerviranje arhivske građe, te strani jezik. Treba reći da su brojni, vrlo kvalitetni radovi objavljeni na stranicama *Glasnika arhiva i Društva arhivskih radnika* bili zapravo pismeni dio arhivističkog ispita.

Značajna poboljšanja i napredak donio je tek *Samoupravni sporazum o stručnim zvanjima u arhivskoj službi SRBiH*,²⁰ kojim su na jedinstven način regulisana stručna zvanja i način sticanja istih, priznavanje zatečenih stručnih zvanja, potrebna školska sprema i praksa, te ostali kriteriji za polaganje stručnog ispita i sticanje stručnog zvanja.

Sporazumom je utvrđena i materija za polaganje ispita za stručna zvanja arhivskog manipulanta, arhivskog tehničara, višeg arhivskog tehničara i arhivista, kojom su od uže stručnih područja obuhvaćeni: arhivistika i kancelarijsko poslovanje; arhivsko zakonodavstvo i osnove historije Bosne i Hercegovine. Sticanje zvanja višeg arhivista i arhivskog savjetnika, pored rezultata u radu, stručnih i naučnih radova i naučnih zvanja, zahtijevalo je i iskustvo u struci od 10 do 15 godina. Na ovaj način dobili smo jedinstven sistem sticanja stručnih zvanja u arhivskoj službi, a podatak da je do 1991. godine stručna zvanja steklo 55 zaposlenika, tj. 52% od ukupnoga broja, govori o nesumnjivom značaju ovog sporazuma za arhivsku službu Bosne i Hercegovine i o napretku u istoj.²¹

Nakon četverogodišnjeg rata, arhivska služba u Bosni i Hercegovini u svakom segmentu našla se u teškom, nezavidnom položaju, a ratna kataklizma značajno je pogodila i arhivski kadar. Na primjer, u izvještaju Georgea MacKenziea iz 1996. godine²² zabilježen je pad broja osoblja u bosanskohercegovačkim arhivima za 58% u odnosu na predratno stanje (sa 159 na 93).

Tako je arhivskoj službi koja je pred rat iskazivala potrebu za 148 novih uposlenika, kako bi do 2000. godine imala normativima projiciranih 295 uposlenih,²³ nedostajalo skoro četiri puta više stručnog kadra u odnosu na postojeći. I danas se osjeća nedostatak visokoobrazovanog kadra, a kad se tome doda da je situacija s kadrovima koji rade na poslovima zaštite arhivske građe u registraturama još nepovoljnija, postoji jasna neophodnost planskog organizovanja edukacije arhivskih radnika u Bosni i Hercegovini.

Aktuelnim ustrojem države na dva entiteta - Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku, te posebni Distrikt Brčko, Daytonskim mirovnim sporazumom iz novembra 1995. godine nastupila je posve nova situacija, u kojoj se arhivska djelatnost uređuje na tri razine: državnoj, entitetskoj i kantonalnoj. Drugim riječima, u državi ne postoji osnovni arhivski zakon, pa tako niti provedbeni propisi.

¹⁸ Sl. list FNRJ, br. 38/1960.

¹⁹ ABH-Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NRBiH (SPNK), 2417/1956; zapisnik o polaganju ispita za arhivista od 12. maja 1955.

²⁰ Sl. list SRBiH, br. 13/1975.

²¹ Azem Kožar: *Arhivistika u teoriji i praksi*, knjiga prva, Tuzla 1995, str. 39.

²² George MacKenzie predvodio je ICA-inu delegaciju u posjetu bosanskohercegovačkim arhivima. Citirani izvještaj je rezultat misije u bosanskohercegovačke arhive poduzete u periodu 15.-26. maja 1996, objavljen pod naslovom *General Assessment of the Situation of Archives in Bosnia and Herzegovina*, a preuzet sa www.arhiv.hr/drugi-arhivi/fs-ovi/organizacija.htm 7. juna 2002.

²³ Vladimir Jerić: *Standardi i normativi za arhivsku djelatnost BiH*, Sarajevo 1991, str. 117.

Štoviše, u arhivskoj službi potrebno je 13 novih arhivskih zakona: jedan državni, dva entitetska i deset kantonalnih na području Federacije, a među kojima niti jedan nije obvezujući za druge.²⁴ U ovom trenutku, mi imamo 11 arhivskih zakona, tj. u dva kantona nema arhivskih propisa, dok u Distriktu Brčko u okviru javnoga registra arhivska djelatnost obavlja se samo za organe Distrikta, što je nepotpuno.

Raznolikost u organizaciji arhivske službe dotiče svakako i situaciju po pitanju edukacije arhivskih radnika. Trenutno, postoji osam propisa - pravilnika ili uredbi - o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i načinu sticanja stručnih zvanja u arhivskoj struci. Propisi su doneseni na nivou oba entiteta,²⁵ te u šest kantona: Unsko-sanskom, Tuzlanskom, Srednjobosanskom, Zeničko-dobojskom, Bosansko-podrinjskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu.²⁶

Prema tome, Sarajevski, Livanjski i Posavski kanton nemaju podzakonskih akata koji reguliraju ovu oblast, a ista nije regulirana niti na državnom nivou. S druge strane, čak i u Zeničko-dobojskom kantonu, u kojem još uvijek nije osnovan kantonalni arhiv, postoji Uredba o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita, s programom istoga.

U glavnini, ovim je propisima na sličan ili istovjetan način regulisano pitanje polaganja stručnog arhivističkog ispita i sticanja stručnih arhivskih zvanja, osloncem na ranija iskustva, ali i obzirom na aktuelne potrebe struke. Zajednička karakteristika je uvođenje zakonske obaveze polaganja stručnog arhivističkog ispita, bez obzira na stepen stručne spreme, za sve osobe koje rade na arhivskim poslovima u organima i tijelima uprave i službama, s tim da je osobama koje rade u javnim preduzećima, ustanovama, agencijama, fondacijama i drugim pravnim licima obaveza negdje jasno utvrđena, a ponegdje tek otvorena mogućnost.

Imenovanje komisija za polaganje ispita i sticanje zvanja različito je riješeno, pa tako ove komisije u nekim kantonima imenuju resorni ministri prosvjete, kulture, obrazovanja (u Unsko-sanskom, Hercegovačko-neretvanskom, Tuzlanskom i Zeničko-dobojskom kantonu), a drugdje direktor nadležnog arhiva (Srednjo-bosanski i Bosansko-podrinjski kanton, te Federacija i Republika Srpska).

Broj članova komisija također nije isti: Komisije u Federaciji i Republici Srpskoj, te Hercegovačko-neretvanskom i Zeničko-dobojskom kantonu imaju ukupno pet članova, u Unsko-sanskom tri, dok u ostalim propisima broj članova komisije nije preciziran. Međutim, ova više proceduralna pitanja nemaju, po našem mišljenju, veliki značaj, koliko su važna pitanja programa ispita i uslova za sticanje zvanja. Značajno je, međutim, naglasiti da rijetko koji arhiv u Bosni i Hercegovini može

---

²⁴ Slobodan Kristić-Amira Šehović: *Arhivsko zakonodavstvo i drugi propisi, Okrugli sto Arhivi u vremenu tranzicije* (ur. Sejdalija Gušić i Šaban Zahirović), Sarajevo 2001, str. 40-41.

²⁵ U Federaciji Uredba o uslovima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i načinu sticanja stručnih zvanja u arhivskoj struci (Službene novine Federacije BiH, br. 12/03) i Uredba o izmjenama i dopunama navedene Uredbe (Sl. novine Federacije BiH, 41/09), a u Republici Srpskoj Pravilnik o polaganju stručnog ispita za radnike na poslovima zaštite arhivske građe van Arhiva Republike Srpske od 18. februara 2002. i Pravilnik o stručnom ispitu za rad na poslovima zaštite registraturnog materijala i arhivske građe i sticanje stručnih arhivskih zvanja u Arhivu Republike Srpske od 12. maja 2003.

²⁶ Pravilnik o arhivističkim zvanjima, uslovima i načinu sticanja stručnih zvanja u arhivskoj djelatnosti (Sl. novine Tuzlanskog kantona, br. 9/01); Uredba o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i načinu sticanja stručnih zvanja u arhivskoj struci (Sl. glasnik Unsko-Sanskog kantona, br. 14/03); Uredba o uslovima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i sticanju stručnih zvanja u arhivskoj struci (Sl. novine Bosansko-podrinjskog kantona, br. 3/04); Pravilnik o uslovima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i načinu sticanja stručnih zvanja u arhivskoj struci (Sl. novine Hercegovačko-neretvanskog kantona, br. 4/05); Uredba o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i sticanju stručnih zvanja u arhivskoj struci (Sl. novine Srednjobosanskog kantona, br. 1/06); Uredba o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita („Sl. novine Zeničko-dobojskog kantona“, br. 10/06).

formirati ispitnu komisiju isključivo iz sastava vlastitoga kadra, što držimo posebno važnim kad je riječ o zvanjima za kadar visoke školske spreme, što samo naglašava potrebu zajedničkog rješavanja ovih pitanja i harmonizacije zakonodavstva, koju smo potrebu istaknuli i u zaključcima Prvog kongresa arhivista Bosne i Hercegovine, 2006.

Odredbe koje utvrđuju sticanje stručnog zvanja u arhivskog struci uglavnom su identične, odnosno to su doskora bile:

- arhivski tehničar može dobiti zvanje arhivski tehničar I vrste poslije pet godina u ranijem zvanju;
- arhivist može dobiti zvanje višeg arhivista poslije pet godina;
- viši arhivist može dobiti zvanje arhivskog savjetnika nakon deset godina u zvanju višeg arhivista.

Uz utvrđeno iskustvo u struci, propisima se zahtijevaju pokazani rezultati, objavljeni stručni i naučni radovi, organizacijske sposobnosti i sl. Međutim, u junu 2009. godine, u Federaciji Bosne i Hercegovine *Uredbom o izmjenama Uredbe o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i načinu sticanja stručnih zvanja u arhivskoj struci*, omogućeno je (čl. 3) da se pismeni dio ispita radi iz arhivistike »ili druge ispitne oblasti«, koju na prijedlog kandidata ili samoinicijativno odredi komisija.

Istovremeno, drastično se smanjuju vremenski rokovi za napredovanje u više zvanje, tako da arhivski tehničar stekne zvanje arhivskog tehničara I vrste nakon navršene tri godine, arhivist zvanje višeg arhivista nakon tri, a viši arhivist arhivskoga savjetnika nakon dvije godine. Stoga, uz svu fleksibilnost obzirom na malobrojni kadar kojim arhivska služba raspolaže i može angažirati, držimo da se ovakvim izmjenama degradira arhivska struka uopšte, pa tako i po pitanju stručnih zvanja, naročito uvođenjem nekih »drugih oblasti« iz koje se može raditi pismeni dio ispita. Naprosto, kakva se reakcija može u budućnosti očekivati od kolega, koji su zvanje arhivskog savjetnika stekli nakon deset godina, u kojima su napisali brojne radove i organizirali brojne poslove, kad će danas za isto to zvanje, poslije pet godina staža, biti dovoljan rad iz »druge oblasti«?

Kad je riječ o programu stručnih ispita, u gotovo svim propisima obuhvaćeni su sljedeći predmeti:

1. arhivistika;
2. kancelarijsko poslovanje;
3. arhivsko zakonodavstvo;
4. informatika (arhivi i informacijske tehnologije);
5. strani jezik (za službenike s visokom školskom spremom).

Osim ovih pet, u programima se pojavljuju i:

- historijski razvoj arhivistike;
- ustavno uređenje Bosne i Hercegovine;
- upravni postupak;
- pomoćne historijske nauke;
- historija Bosne i Hercegovine (od 1878. godine).

*Zakonom o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine*²⁷ uređen je pravni status Arhiva i režim o arhivskoj građi u njegovoj nadležnosti. Zakonom je predviđeno i donošenje Pravilnika o stručnom usavršavanju i provjeri stručne osposobljenosti radnika u Arhivu BiH i njegovim registraturama, ali je dugogodišnja neriješenost rukovođenja Arhivom bila dovoljna da se svojevremeno odbije prijedlog ovoga pravilnika. Danas, kad smo u poziciji da riješimo i ovo pitanje, Arhiv Bosne i Hercegovine nastoji kroz nove propise razraditi ovo pitanje. Proces osposobljavanja namjeravamo usmjeriti u pravcu kadrova za rad u arhivu i kadrova za rad u registraturama u nadležnosti Arhiva, u kojima ćemo obavezati na polaganje ispita sav kadar koji radi na arhivskim poslovima.

U našem prijedlogu bit će obuhvaćeno pet predmeta koje smo izdvojili kao one koji se javljaju u gotovo svim propisima. Od ostalih predmeta koje smo naveli, program će obuhvatiti i historijski razvoj arhiva.

Gradivo iz upravnoga postupka ili ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine nećemo obuhvatiti iz razloga što većina uposlenika ove predmete polaže u sklopu obaveznog stručnog upravnog ispita. To vrijedi i za kancelarijsko poslovanje, samo što se ovdje radi o važnijem području za rad u arhivima i registraturama. Umjesto historije Bosne i Hercegovine, koji predmet se polaže u Tuzlanskom kantonu, a u Republici Srpskoj obuhvaća razdoblje od 1878. godine, obzirom na potrebe stručnoga rada, predlažemo predmet historije institucija Bosne i Hercegovine.

Novim zakonskim i podzakonskim aktima Arhiv BiH će se obavezati da jednom godišnje organizuje plansku višednevnu obuku svih zaposlenika na arhivskim poslovima kao svojevrsnu pripremu za polaganje stručnog ispita, uz odgovarajuću pozornost na praktično rješavanje onih problema koji su se u praksi s registraturama pokazali kao najfrekventniji. Istovremeno će se dati mogućnost svim zainteresiranim da pohađaju ovakav vid edukacije. Također, aktuelizirajući pitanje imenovanja Arhivskog vijeća Bosne i Hercegovine, zadržat će se otvorenost da po pitanju sticanja viših stručnih zvanja (višeg arhivista i arhivskog savjetnika), mišljenje daje Arhivsko vijeće, čime će se, vjerujemo, zvanjima dati dodatni kredibilitet i objektivnost.

ZAKLJUČAK

Edukacija arhivskoga kadra prioritetan je zadatak u ostvarivanju misije zaštite arhivskog naslijeđa. Neupitno je da je ova oblast u Bosni i Hercegovini na nezadovoljavajućem nivou. Organizovana, planska i jedinstvena edukacija jedini je način da se osigura nedostajući arhivski stručni kadar. Arhivska zajednica trebala bi pristupiti izradi strategije razvoja arhivske djelatnosti, a u okviru iste i programiranju educiranja arhivskog kadra, koji će biti sposoban odgovarati kompleksnim izazovima.

---

²⁷ Sl. glasnik BiH, br. 16/01.

IZVORI I LITERATURA:

Arhivski izvori:

- *Arhiv Bosne i Hercegovine - ABH.*
- *Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH - SPNK.*

Literatura:

- *Bibić, Mirjana: Izvještaj o radu Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine za period juni 1979-juni 1983, Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH, god. XXIII-XIV, Sarajevo 1983-84, str. 285.*
- *Biljan, Franjo: Odgovori na upitnike za kongresne referate, Arhivist, god. X, sv. 3-4, Beograd 1960, str. 86-109.*
- *Isović, Kasim: O nekim pitanjima i iskustvima u radu na sređivanju arhivske građe u Arhivu Bosne i Hercegovine, Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH, IV-V, Sarajevo 1964-65, str. 7-61.*
- *Izlaganje Johannesa Papritza na V međunarodnom kongresu arhiva u Bruxellesu 1964: Savremeni metodi sređivanja arhivske građe nastale pre 1800. godine, Arhivist, god. XIV, sv. 1-2, Beograd 1964, str. 11-60.*
- *Jerić, Vladimir: Standardi i normativi za arhivsku djelatnost BiH, Sarajevo 1991.*
- *Kadrovi u arhivima Bosne i Hercegovine, Arhivist, god. XII, sv. 1, Beograd 1962, str. 264.*
- *Kovačević, Matko: Stručna zvanja i stručno osposobljavanje radnika i pripravnika u Bosni i Hercegovini; Arhivist, god. XXXIII, sv. 1-2, Beograd 1983, str. 182-184.*
- *Kožar, Azem: Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga prva, Tuzla 1995.*
- *Kristić, Slobodan-Šehović, Amira: Arhivsko zakonodavstvo i drugi propisi, Okrugli sto Arhivi u vremenu tranzicije (ur. Sejidalija Gušić i Šaban Zahirović), Sarajevo 2001, str. 39-45.*
- *Lovrenović-Zeba, Krunoslava: Prosvjetna djelatnost arhiva; Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH, XXXI/1991, Sarajevo 1991, str. 159-162.*
- *MacKenzie, George: General Assessment of the Situation of Archives in Bosnia and Herzegovina, na web stranici www.arhiv.hr/drugi-arhivi/fs-ovi/organizacija.htm, pristupljeno 7. juna 2002.*
- *Mićanović, Slavko: 20 godina arhivske službe u BiH, Glasnika arhiva i Društva arhivskih radnika BiH, VII, Sarajevo 1967, str. 7-15.*
- *Rastić, Marijan: Oblici izobrazbe arhivista u Hrvatskoj; Arhivski vjesnik, br. 40, Zagreb 1997, str. 43-55.*
- *Tadić, Jorjo: O potrebi osnivanja paleografsko-arhivističke škole; Arhivist, god. I, sv. 2, maj-avgust, Beograd 1951, str. 58-61.*
- *Tadić, Lemana: Stanje kadrova i neka iskustva u planiranju kadrova arhivske službe u SR BiH; Arhivist, god. XXVII, sv. 1, Beograd 1977, str. 260-264.*

PRAVNI PROPISI

- *Osnovna uredba o bibliotekarsko-arhivističkoj struci, Sl. list NR BiH, br. 43/1947.*
- *Naredba o uvođenju novog zvanja »arhivski tehničar« i o ukidanju pripravničke službe za zvanje „bibliotekar“ u bibliotekarsko-arhivističkoj struci; Sl. list NR BiH, br. 17/1948.*
- *Pravilnik o pripravničkom stažu, stručnim ispitima i kursevima za savezne službenike bibliotekarsko-arhivističke struke, Sl. list FNRJ, br. 18/1949.*
- *Uputstvo za provedbu Pravilnika o pripravničkom stažu, stručnim ispitima i kursevima za savezne službenike bibliotekarsko-arhivističke struke, Sl. list FNRJ, br. 5/1950.*
- *Pravilnik o ispitima službenika u oblasti kulture, Sl. list FNRJ, br. 38/1960.*
- *Samoupravni sporazum o stručnim zvanjima u arhivskoj službi SR BiH, Sl. list SR BiH, br. 13/1975.*
- *Pravilnik o uslovima za osnivanje i početak rada arhiva, Sl. list SR BiH, br. 37/1988.*
- *Zakon o arhivskoj građi u Arhivu Bosne i Hercegovine, Sl. glasnik BiH, br. 16/01.*
- *Pravilnik o arhivističkim zvanjima, uslovima i načinu sticanja stručnih zvanja u arhivskoj djelatnosti (Sl. novine Tuzlanskog kantona, br. 9/01);*

- *Pravilnik o polaganju stručnog ispita za radnike na poslovima zaštite arhivske građe van Arhiva Republike Srpske od 18. februara 2002.*
- *Pravilnik o stručnom ispitu za rad na poslovima zaštite registraturnog materijala i arhivske građe i sticanje stručnih arhivskih uvanja u Arhivu Republike Srpske od 12. maja 2003.*
- *Uredba o uslovima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i načinu sticanja stručnih zvanja u arhivskoj struci (Službene novine Federacije BiH, br. 12/03).*
- *Uredba o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i načinu sticanja stručnih zvanja u arhivskoj struci (Sl. glasnik Unsko-Šanskog kantona, br. 14/03).*
- *Uredba o uslovima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i sticanju stručnih zvanja u arhivskoj struci (Sl. novine Bosansko-podrinjskog kantona, br. 3/04).*
- *Pravilnik o uslovima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i načinu sticanja stručnih zvanja u arhivskoj struci (Sl. novine Hercegovačko-neretvanskog kantona, br. 4/05).*
- *Uredba o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i sticanju stručnih zvanja u arhivskoj struci (Sl. novine Srednjobosanskog kantona, br. 1/06).*
- *Uredba o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita (Sl. novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 10/06).*
- *Uredba o izmjenama i dopunama navedene Uredbe (Sl. novine Federacije BiH, 41/09).*